

Володимир Король,

кандидат економічних наук, доцент,
ДВНЗ «Прикарпатський національний
університет імені Василя Стефаника»
(м. Івано-Франківськ)

Volodymyr Korol,

Candidate of Economics, assistant professor,
Vasyl Stefanyk Precarpathian National University
(Ivano-Frankivsk)

УДК 001.895

ДУХОВНО–ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА СКЛАДОВА СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ УКРАЇНИ**SPIRITUALLY-INTELLECTUAL PART OF THE STRATEGY
OF DEVELOPMENT OF UKRAINE**

Розглянуті чинники духовно-інтелектуального потенціалу та їх використання в стратегії розвитку України, обґрунтована концепція підвищення духовно-інформаційної мобільності нації (людини) як запоруки забезпечення конкурентоспроможності країни.

Ключові слова: стратегії розвитку, духовно-інтелектуальна складова, духовно-інформаційна мобільність

Factors spiritual and intellectual potential and their use in the development strategy of Ukraine, studies the concept of improving the spiritual and informational mobility nation (people) as a guarantor of the country's competitiveness.

Keywords: strategy development, spiritual and intellectual component, spiritual and informational mobility.

Рассмотрены факторы духовно-интеллектуального потенциала и их использования в стратегии развития Украины, обоснована концепция повышения духовно-информационной мобильности нации (человека) как залога обеспечения конкурентоспособности страны.

Ключевые слова: стратегии развития, духовно-интеллектуальная составляющая, духовно-информационная мобильность.

Постановка проблеми. Розбудова стратегії розвитку України мала б більше акумулювати пріоритетні об'єднуючі чинники, зокрема духовно-інтелектуальні характеристики еліти (патріотизм, мораль, духовність, інтелектуалізм, креативність, альтруїзм, професіоналізм, освіченість тощо) як ядра нації, ефективні механізми продукування нових знань, новаторської інформації, якісних проєктів, ідей тощо для випереджувального розвитку, який став би знаковим фактором прориву України на світові ринки інтелектуальної власності, запровадження високих інформаційних технологій та знаннєвомісткої економіки, зрештою підвищення життєвого рівня українського народу.

Мобілізаційна спроможність українського суспільства для реалізації стратегії розвитку фундаментально залежить від його духовного стану. Досвід людства свідчить, що духовні цінності та суспільна мораль, зокрема трудова етика є надзвичайно важливими чинниками економічного розвитку. Саме протестантська християнська етика забезпечила культурно-ідеологічні засади для європейського ліберального капіталізму, а конфуціанська духовність і традиція стали базою економічного чуда «далекосхідних тигрів» кінця ХХ ст.

Прагматичний розрахунок та моральний імператив – дві невід'ємні складові сучасної системи цінностей, а світогляд, що будується на твердих моральних принципах є безальтернативною умовою розвитку. Розширення духовних та інтелектуальних горизонтів сприятиме подоланню елементів плебейськості та провінційності в українській ментальності, дозволить українській нації збагатити себе, європейську й світову цивілізацію сучасними висококультурними виявами своєї духовності.

Для України дуже важливої ваги набуває державотворча соціо-гуманістична мотивація молодих людей як майбутніх її співгромадян, їх патріотизм і націоцентричність у процесі розбудови своєї державності, в збереженні національної ідентичності, яка віками «інтелектуально» і цілеспрямовано

Недостатній, порівняно зі світовим, рівень розвитку науки, освіти дуже турбує Івана Франка. Звертаючись до народу, його майбуттям поет «душу тривожить», аби у сусідів він не став «тяглом у поїздах їх бистроїздних», не став малокваліфікованою робочою силою, а країна не опинилася на узбіччі науково-технічного прогресу.

І, нарешті, вже у наш час є унікальним за духовною суголосністю уповання на силу науки у заповіті до нації ісповідника віри – Патріарха Йосипа Сліпого. Він заповідає нації, як своїм духовним дітям, що наука «через свої научні і виховні установи» є «виховницею народу», бо через неї «одиниця стає тим багатша, чим сильніше опанує її ідея, що обнімає небо і землю, час і вічність, сторію і сучасність, серце і ум»[1].

Сьогодні найбільше цінуються знання, інтелект людини, нації, спрага до них молоді. Причому не треба, як писав академік І.П. Павлов у листі до наукової молоді, перетворюватися в архіваріусів фактів. «Намагайтеся проникнути в таємницю їх виникнення. Наполегливо шукати закони, які ними керують». Для забезпечення єдності національного простору не обов'язково видумувати щось нове, а достатньо вивчити те, що створив світ за час нашої інформаційної ізоляції, і зробити його краще, адаптувавши до наших умов і реалій.

У цьому контексті духовно-інтелектуальна складова повинна розглядатися як частина загальної концепції соціогуманістичної стратегії розвитку України, що дотична не лише до її міжнародних відносин нації, а й до внутрішніх чинників підвищення ролі людини, національних еліт, зокрема наукової молоді, до якісних характеристик соціально-економічних та інших механізмів продукування нових знань, інформації, проектів, ідей тощо; прискорення темпів їх передавання наступним поколінням, одухотворення ціннісних орієнтацій та мотивів творчих продуцентів інтелектуальної власності за умов загострення суперечностей між потребою збереження етнічної ідентичності та зодноріднюючими впливами сучасних глобалізаційних процесів як загальноцивілізаційних явищ. Це з одного боку. З другого, – врахування потреб підвищення конкурентоспроможності України, індексу її людського розвитку, духовно-культурного фактора, традицій тощо з метою входження у європейське і світове співтовариство на рівнопартнерських засадах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дану тему розглядали такі наукові діячі як Вовканич С. [2], який досліджувала духовно-інтелектуальний потенціал України, Згуровський М.З. [3] розглядав стратегію розвитку України у стані глобалізації, Стоян О. аналізував екологію духу в соціальній і економічній сфері, Дергачова К.О. розглядала соціокультурні передумови стратегічного розвитку цивілізації та ін.

Крім цього, теоретичні та прикладні питання формування і розвитку інтелектуального потенціалу досліджували такі вітчизняні вчені, як В. Геєць, Б. Патон, В. Куценко, Б. Малицький, Є. Марчук, А. Жарінова тощо, а також зарубіжні вчені-економісти – Ф. Махлуп, Е. Брукінг, Т. Стюарт та ін.

Зокрема, Є. Марчук вважає, що найширшим є поняття «духовно-інтелектуальний потенціал нації», який визначається «рівнем фізичного та психічного здоров'я нації, її соціального благополуччя, моральності, духовності, інтелектуального розвитку (інтелектуального потенціалу), психологічної єдності, гуманітарної активності (активності у прояві всіх перелічених вище ознак)». Складовою частиною цього найширшого поняття є інтелектуальний потенціал, який містить систему освіти, комп'ютерне забезпечення, системи зв'язку, бази даних (бібліотеки та електронні системи), систему науки, інтелектуальну власність (патенти, ліцензії, ноу-хау) [4].

Мета нашої статті. Розглянути чинники духовно-інтелектуального потенціалу та механізми їх ефективного використання в стратегії розвитку України, а також обґрунтувати концепцію підвищення духовно-інформаційну мобільності нації (людини) як запорука забезпечення конкурентоспроможності країни.

Виклад основного матеріалу. Головний недолік сучасної ситуації у нашій країні можна характеризувати як відсутність національної стратегії розвитку, спрямованої на розв'язання актуальних соціально-економічних проблем на основі формування духовно-інтелектуальної складової і переходу до освітнього суспільства. Варто зауважити, що духовно-інтелектуальна складова на початку нового століття і тисячоліття стає тією фундаментальною підвалиною, яка може забезпечити національний добробут у глобальному світі, перетворити країну із об'єкта глобалізаційних процесів у їх суб'єкта.

Тільки морально і духовно здорова нація, освічена, конкурентоспроможна, заряджена енергією державного самоздійснення, зі своєю системою національних цінностей і пріоритетів, здатна висторити креативне середовище і цим самим сприяти творчій самореалізації людини. Далеко не випадково на зустрічі, присвяченій 10-літтю падіння Берлінської стіни, тодішній канцлер ФРН Г.Шрöder наголосив: «Нас цікавить гуманітарний потенціал суспільства та інтелектуальний капітал. Туди ми будемо робити найбільші інвестиції, бо саме ці чинники визначають безпеку держави в XXI столітті».

Як тут не згадати мудрий заповіт Папи Івана Павла II, який 24 червня 2001 р. в Києві звертався із молитвою до Найсвятішої Діви, Покрови України з проханням допомогти нам, українцям, подолати кількостолітню колоніальну прикутість до інших культур, розрив історичного мислення, набути втрачену віру й духовну силу: «Допоможи їм, щоб вони ніколи не забували «імені», тобто тієї духовної ідентичності, яку вони отримали при Хрещенні».

Лише одухотворені знання, інформація, інтелект творять добро. Водночас, ні у природі, ні в суспільстві, ні в людини немає «антиінтелекту», який би генерував лише саме зло, нема самих деструктивних сил як таких. Добро і зло йдуть поруч, і їх творить інтелект – одного й того ж складу сірі мозкові клітини, але людей різної орієнтації. Вони ж продукують не лише інформацію, а й дезінформацію, яка не завжди сприяє правді, розвиткові, тим більше національному, інноваційному чи духовному. Позаяк добро не має іншої субстрату (субстрату), ніж зло, немає ж і антиінтелекту щодо генерування інформації, знань; тому, коли йдеться про інформаційну мобільність нації чи людини, то ми її розглядаємо як духовно-інформаційну, маючи на увазі саме одухотвореність продукування та застосування знань з конструктивною, соціогуманістичною метою. Коли мовиться про інтелектуальний потенціал особи, колективу, регіону чи держави, то його досліджували і досліджуємо комплексно, як духовно-інтелектуальний чи духовно-інноваційний, як конструкт «доброго генія» [5].

Це зобов'язує Українську державу, насамперед національну наукову еліту, особливо молоду частину, докласти максимальних духовно-інтелектуальних зусиль для формування соціогуманістичної інноваційної політики, спрямованої на відродження нації, розвиток її культурних традицій, забезпечення реального

державного статусу української мови, яка опинилася в окремих регіонах у критичному стані, практично втрачає конкурентоспроможність порівняно з російською, що в інформаційному просторі цих територій по-імперському панувала майже чотири століття і сьогодні є кіллером української. Демографічна та духовно-культурологічна катастрофи, яких зазнав український народ, його культура, мова, мають і повинні бути визнаними результатом багатовікового націо-лінгвоциду, а подолання цього катастрофічного стану, повернення до мовно-культурологічної повносправності, врешті, мають стати складовими інтелектуальної безпеки та розробки фундаментальної стратегії розвитку України.

Причому стратегія такого розвитку обов'язково повинна відображати пріоритети сучасного змісту української національної ідеї, а в механізмах її реалізації головну роль відіграватимуть наступні базові моменти, на які нами віддавна акцентується увага. По-перше, це якісний рівень духовно-інтелектуального розвитку людини і нації, її освіти, науки, інтелектуальної власності. Поширення освіти, науки, культури, охорони здоров'я, підвищення якості людських ресурсів, використання знань, науки в суспільстві, зрештою будь-якого ресурсу – духовного чи матеріального – вимагає оптимізації розвитку найперше духовно-інтелектуального потенціалу людини і нації. Під останнім розуміємо здатність людини (нації держави) творити нові знання, нову інформацію з різних сфер діяльності, ефективно втілювати створені знання, технології, ноу-хау в життя, тобто виробляти на їх основі новий або більш якісний продукт, уміло його реалізувати, належно заробляти на новаційному товарі, щоб економічно забезпечити дальший суспільний розвиток, підвищення конкурентоспроможності України, її рівнопартнерську євроінтеграцію.

По-друге, це оптимізація духовно-інформаційної мобільності людини (нації, держави) як інтегрального процесу перманентного передавання, засвоєння традиційної інформації та продукування нових знань, ідей, проектів тощо. Вектор цього процесу не повинен виходити за рамки вимог соціогуманізму в загальносвітовому, національному і регіональному масштабах. Це вимагає активізувати духовно-інформаційну мобільність як перманентний, природний і вільний суспільний процес передавання сучасниками наступному поколінню традиційної інформації (знань, досвіду), яку вони (сучасники), успадкувавши від своїх попередників, зберегли, водночас її примножили для збереження не лише своєї етнонаціональної ідентичності (тяглості розвитку), а й для того, аби не опинитися на узбіччі науково-технічного, технологічного і соціального прогресу як цивілізаційного планетарного явища. Очевидно, йдеться про розвиток молодого покоління – використання і поповнення його фізичних, соціальних, духовно-інтелектуальних резервів. Плекання творчих талантів молодих – це заповідь спадковості (тяглості) розвитку нації, гармонійне поєднання новаторства і традицій. За признанням І.Ньютона, він «бачив далі, бо спирався на плечі геніїв».

Кожна нація, якщо вона хоче мати майбутнє, повинна соціалізувати духовність – зробити її реальністю сьогодення і соціальним спадком для прийдешнього. Духовність, інтелектуальні здобутки (приріст знань, інформації, їх світове визнання) консолідують націю, роблять її ідеальною формою розвитку молоді в усіх вимірах, незалежно від регіону проживання, конфесії тощо. Між тим, одухотворені патріотизмом знання, висока національна свідомість – чи не найбільший дефіцит в Україні.

З огляду на це, розглядаймо духовність як пов'язану не лише винятково із церковними чи релігійними атрибутами (тим більше, що в Україні навіть православні Церкви далекі від єдності), але й із передаванням нагромадженої духовної, культурної, інтелектуальної, зрештою, соціальної спадщини нації наступним поколінням з метою їх подальшого поступу на шляху пізнання, зменшення ентропійності навколишнього світу, прискорення ноосферного розвитку, побудови знаннєвмісткої інформаційної економіки, розв'язання інших прикладних проблем на основі широкого застосування потужного інтелекту когнітаріату.

Підвищення духовності, імплементація соціогуманістичних цілей та сенсу національної ідеології у свідомість кожної регіональної спільноти є найвідповідальнішим у наш час і найскладнішим для реалізації напрямком регіональної політики держави, її інтелектуальної безпеки, від яких залежить забезпечення цілісності та монолітності української політичної нації, інтелектуальне, розумне здійснення цього напрямку регіональної політики може допомогти усвідомленню українцями соціогуманістичних позитивів загальнонаціональної ідеології для зміцнення їх єдності, врешті, розумінню того, що Україна – одна, неподільна. Немає України коаліційної, регіональної, вона – соборна. Розуміння цього, по-перше, стимулюватиме механізми практичного забезпечення консолідуючої дії національної ідеї з урахуванням духовно-інтелектуальних, мовно-інформаційних, етно-культурологічних специфік та суспільно-політичних орієнтацій окремих регіонів щодо оптимальності вибору сучасних формулювань її змісту та ідеологічного вектора стратегічного партнерства на загальнодержавному рівневі. По-друге, допоможе виокремити нагальність потреби вибрати і розробити соціогуманістичні основи державної ідеології, застосувати методи її верифікації в справді широке народне середовище – адекватне новому історичному розвитку українського соціуму та усвідомленню ним актуальності процесів націостановлення та державотворення як євроорієнтованої країни. Україна зможе посісти гідне місце в європейському і світовому інтеграційному просторі, якщо їй вдасться розвинути свій науково-технічний, соціально-економічний потенціали, досягнути єдності інформаційного, релігійного простору, тобто тих сфер діяльності суспільства (людини, громад, нації), що безпосередньо стосуються духовно-інтелектуального життя особи і людських спільнот, особливо творчої молоді, яка має місію досягнути своїми науковими пошуками якісно нового соціогуманістичного

наповнення стратегії регіональної політики як компенсації за колишнє приниження її батьків недоброзичливими сусідами.

Висновок. З огляду на те, перед кожною країною, в т. ч. й Україною, що духовно і національно відроджується після довготривалої колоніальної асиміляції та прагне за умов сучасної глобалізації, євроінтеграції перейти на інноваційну модель розвитку своєї постіндустріальної економіки, дедалі наполегливіше поставатиме важливе двоєдине завдання. По-перше, така країна повинна мати розвинені системи національної освіти, вітчизняної науки, інноваційної культури, які спроможні у випереджальному режимі забезпечувати інтелектуально-креативний супровід виведення її суспільства на орбіту інноваційного. По-друге, рівень цього супроводу має бути достатнім, щоб країна, контактуючи і черпаючи із світової скарбниці знань та інформації, могла одночасно її поповнювати своїм конкурентоспроможним інтелектуальним продуктом. Водночас духовно-інтелектуальна потужність супроводу має бути такою, аби забезпечити виконання функцій соціальної мембрани щодо захисту національної ідентичності титульного народу, його вітчизняної економіки, культурних традицій, питомої мови тощо від зодноріднюючих впливів глобалізаційних, євроінтеграційних та інноваційних процесів постіндустріальних країн, шкідливих відходів їх промисловості, асоціальних явищ, дивіантної поведінки підростаючого покоління і таке інше.

Україна нині має унікальний шанс мобілізувати всі наявні ресурси для того, аби не залишитися поза межею інтелектуально-інноваційного розвитку, водночас на високих життєвих стандартах та соціогуманістичних засадах інтегруватися в загальноєвропейський дім. А вже початок третього тисячоліття вимагає переходу людства до нового типу цивілізаційних відносин, шлях до котрих пролягає від техногенної культури до системи соціогуманістичних цінностей, домінантою яких є захист прав і людини, і нації, збереження їх ідентичності, духовності тощо з одночасним випереджувальним розвитком національної системи науки, освіти, соціальної комунікації. Дослідження соціогуманістичної напрямної інтелектуально-інноваційного розвитку – це пошук механізмів стратегії піднесення ролі національної еліти як суспільного ядра, здатного забезпечити євроінтеграційні прагнення України за допомогою власного високого професіоналізму, потужного духовно-інтелектуального, креативного і світоглядного потенціалів, інноваційної культури і громадсько-патріотичних мотивів.

1. Заповіт Патріарха. – Львів: Інститут розвитку, 2003. – С.10.
2. Вовканич С. Духовно-інтелектуальний потенціал України та її національна ідея. / С. Вовканич. – Львів: ЛБА, 2001. – С.540.
3. Згуровський М. Суспільство знань та інформації — технології, виклики та перспективи // М. Згуровський / Дзеркало тижня, 24 травня 2003.
4. Марчук Е. Соціополіс — модель майбутнього суспільства. Дилема України: безнадійне відставання або рух на випередження // Е.Марчук / День, 1 вересня 2000.
5. Вовканич С. Інтелект інтелекту – не рівня // С. Вовканич / Львівська газета. – 2005. – 16 листопада.

© Фото Тараса Дутки